

Почесне звання *doctor honoris causa* Національного університету "Львівська політехніка": історія та сучасність

Вшанування видатних мислителів та громадських діячів сягають корінням часів Давньої Греції та Риму. Однак поява в XI–XII ст. університетів як осередків освіти зумовила формування нових ритуалів почесей. Символічна практика відзначення почесними званнями веде свій відлік від 1478 р. (за іншими даними – від 1479 р.), коли Оксфордський університет присвоїв Ліонелю Вудвіллу, деканові Екстера і родичеві короля Англії Едуарда IV, звання почесного (*honoris*) бакалавра канонічного права. Згодом Л. Вудвілл став єпископом Солсбері та був обраний канцлером Оксфордського університету¹.

Досить швидко традицію надання почесних звань підхопили інші навчальні заклади, зокрема конкурент Оксфорда – Кембриджський університет. Присвоєння звань почесного (*honoris causa*) прелата (*prelates*), магната (*magnates*) чи нобеля (*nobles*) визначено у Лаудіанському статуті (*Laudian statutes*) 1636 р., який врегулював правила взаємовідносин між королівською владою та університетами². Початок традиції присвоєння почесного звання *doctor honoris causa* (з лат. "задля честі") датується 1651 р.

Почесне звання слугувало одним із шляхів набуття прав академічного перства (*academic peerages*), що давало змогу користуватись університетськими привілеями XV–XVIII ст. Необхідно зазначити, що, попри наявність традиції отримання звання *doctor honoris causa*, кожен навчальний заклад встановлює свої критерії для номінування. Почесне докторське звання присвоює окремий комітет освітньої

¹ Buxton L. D., Gibson S. *Oxford University ceremonies*. Oxford: The Clarendon Press, 1935. P. 84.

² *Constitution and Statute-making Powers of the University*. Режим доступу: <https://www.admin.ox.ac.uk/statutes/375-092.shtml>.

установи за значний особистий внесок у розвиток громади, нації чи людства загалом. Традиційно надається за визначні наукові чи суспільні досягнення і є символічною практикою пошанита залучення номінанта до кола викладачів навчального закладу, зокрема й за сприяння розвитку самої освітньої установи. На відміну від звичайного отримання докторського звання, претендент не повинен готувати наукову роботу, як і публічну процедуру її захисту. Деякі заклади потребують заявки від самого номінанта, інші – тільки від третьої сторони. Можуть існувати вікові обмеження або, навпаки, присвоєння відбуваються посмертно, коли звання отримує представник сім'ї чи колеги нагороджуваного. Досить часто почесними докторами стають випускники та працівники того самого навчального закладу.

Зазвичай навчальний заклад присвоює звання *doctor honoris causa* особі тільки один раз. Натомість дефініцію "Dr. h. c. mult" використовують тоді, коли нагороджують одну персону кількома почесними званнями різних університетів. В історії також були випадки колективних практик нагородження почесними науковими званнями. Зокрема, напередодні візиту англійської королеви Єлизавети I до Оксфордського університету, 6 вересня 1566 р. 12 осіб було удостоєно ступенів магістра, серед них був і граф Оксфорду³. На межі XIX – XX ст. отримання почесного звання *doctor honoris causa* стандартизовано. Це зумовило різке зменшення кількості нагороджень у провідних університетах Великої Британії: якщо 1890 р. почесне звання отримало 39 претендентів, то у 1910 р. лише дві особи.

Серед володарів почесного звання *doctor honoris causa* є доволі багато політичних діячів. Наприклад, прем'єр-міністри Великої Британії – традиційно почесні доктори своїх *alma mater*, втім, є й винятки. У 1985 р. Оксфордський університет відмовив у почесному званні Маргарет Тетчер на

³ Honorary degrees: origin and early history. Режим доступу: <http://www.bodleian.ox.ac.uk/oua/enquiries/honorary-degrees>.

знак протесту проти скорочення фінансування університетських наукових досліджень⁴. В історії також були прецеденти позбавлення звання *doctor honoris causa*. Наприклад, Роберт Мугабе, диктатор Зімбабве, отримав звання почесного доктора від Массачусетського та Единбурзького університетів, але через расистську політику в 2007–2008 рр. був його позбавлений⁵.

Традиція нагородження почесним званням *doctor honoris causa* до Львова прийшла з австрійських та німецьких вищих навчальних закладів, зокрема із Віденського політехнічного інституту. В радянський період традицію було припинено і поновлено її тільки у 1995 р., вже після здобуття Україною незалежності. Першим *doctor honoris causa* Вищої технічної школи у Львові в 1912 р. стала Марія Склодовська-Кюрі, яка все ще єдина жінка-науковець, вшанована цим почесним званням. Також вона – дворазова лауреатка Нобелівської премії з фізики (1903 р.) і хімії (1911 р.) та наймолодша (44 роки) володарка звання почесного доктора серед 47 лауреатів. Ще одним лауреатом Нобелівської премії та почесним доктором Львівської політехніки також є хімік Жан-Марі Лен (1987 р.).

Сьогодні серед 47 володарів цього звання тільки 9 осіб є випускниками або працівниками Львівської політехніки: Я. Франке, Ю. Медведський, А. Вітковський, К. Скібінський, І. Мосціцький, Т. Фідлер, К. Бартель, М. Долішній, М. Лозинський.

Через вимогу солідного наукового доробку або суспільного авторитету більшість осіб здобула почесне звання в поважному віці. Зокрема, 80 % *doctor honoris causa* Львівської

⁴ Thatcher snubbed by Oxford dons. Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/onthisday/low/dates/stories/january/29/newsid_2506000/2506019.stm.

⁵ Edinburgh University revokes Mugabe degree. Режим доступу: <https://www.theguardian.com/uk/2007/jul/15/highereducation.internationaleducationnews>; Szep J. University of Massachusetts revokes Mugabe degree. Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/us-zimbabwe-mugabe-degree-idUSN1245221420080612>.

політехніки (36 осіб) отримали це звання у віковому відрізку між 56 і 75 роками життя, а значна частина (10 осіб) у віці 66–70 років. Найповажніший вік під час урочистостей мав 5 червня 1939 р. Тадеуш Стриєнський (89 років)⁶.

За науковим фахом найчисленнішою категорією *doctor honoris causa* Національного університету "Львівська політехніка" є інженери (15 осіб), серед яких 6 спеціалізувались на будівництві мостів та залізниць (К. Скібінський, А. Васютинський, С. Белжецький, Р. Моджеєвський, П. Сежурне, К. Бартель), по троє осіб – на гідротехніці і меліорації (Р. Інгарден, А. Кендзьор, Ф. Кухажевський) та електроніці й телекомунікації (А. Муляк, О. Івахненко, Т. Венцковський), а також займалися проектуванням теплових та вентиляційних мереж (К. Обренбович). Чимало почесних докторів є серед хіміків (7 осіб), архітекторів (5 осіб), економістів (5 осіб) та фізиків (4 особи). Також серед володарів звання є математики, електроенергетики, історики, метеорологи, геолог, астрометрист, правник, соціолог, військовий та селекціонер. Серед політичних і громадських діячів, відзначених Львівською політехнікою, є І. Мосціцький, К. Бартель, В. Литвин, Ю. Єхануров і Л. Бальцерович.

На момент отримання звання іноземцями були 22 особи, зокрема: з Польщі – 7 осіб, Франції – 4, США – 3, Канади – 3, Австрії – 2, ФРН – 2, Великої Британії – 1. За етнічною належністю більшість є поляками (52 %), натомість почесні доктори-українці становлять лише 24 %.

Отже, традиція присвоєння звання *doctor honoris causa* має міцні корені в історії європейських університетів як символічний акт спорідненості цінностей номінанта та навчального закладу. Львівська політехніка продовжує славетну традицію нагородження цим почесним званням видатних науковців та громадських діячів, чим засвідчує неперервність освітніх традицій університету.

⁶ Popławski Z. Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945. Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1992. S. 252.